

הקדמה למסכת בבא קמא

1. בבא קמא דף ל.

”אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין רבא אמר מילי דאבות ואמרי לה מילי דברכות”

א. מדוע לדעתך, לפי רבי יהודה "המתכון" למידת החסידות היא קיום ענייני נזיקין?

ב. עיין בדברי הרב מלמד – כיצד הוא מסביר את דברי הגמרא על פי המהר"ל?

המהר"ל בבבא קמא אומר שהמדרגה הגבוהה יותר בחסידות היא להזהר בנזיקין מאשר להיטיב לגמול חסדים. ונראה שכוונתו שלקיים מילי דנזיקין פרושו לשמור שחברו לא יוזק, לא רק על ידו אלא למנוע מחברו נזקים שבאים ממקום אחר - כגון אם אדם רואה תקלה ברשות הרבים הוא מסלק אותה ומונע נזק מאנשים. מדוע זו מדת חסידות יותר מאשר להיטיב עם חברו? כאשר אדם מיטיב עם חברו, החבר מכיר לו טובה, אבל כשאדם מציל את ממון חברו אין החבר מכיר לו טובה באותה מדה, כי לא קבל ממנו דבר ממשי. חברו לא נתן לו דבר, אלא רק סלק את הנזק, וכל שכן אם חברו אינו יודע כלל שניצל על ידו. יש בזה בחינה של חסד אמיתי ללא תמורה. וטעם נוסף, במניעת נזק אין אותו סיפוק כמו שיש בעשיית טובה ממשית, ועל כן יש בהצלת ממון חברו בחינה מיוחדת של חסד.

2. הרב קוק בספרו "אורות התשובה" (פרק יג) כותב כך:

'דרך התשובה היותר מקורית וטובה, הנובעת מאור התורה בעולם, היא השינון בחלק דיני ממונות וכל המשפטים שבין אדם לחבירו הכלולים אצלנו בלימוד חשן משפט, בכל הבקיאות הגרסאית היותר בהירה וכל החריפות הישרה והרחבה היותר אפשרית. היא מתקנת את כל מכשולי הלב שבחיים ומעמידה את הצדק האלוקי על בסיסו הנאמן...'

א. מהי ההמלצה של הרב קוק להגיע לחזרה בתשובה?

ב. הסבר את דבריו.

האיסור להזיק

הרמב"ם (הל' נזקי ממון פ"ה ה"א): "אסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק. אפילו לגרום הנזק אסור".

למרות שהתורה אחייבת את המזיק מלזיק את חברו לפנות אותו בתפילה, אם נחפש היטב, לא נמצא בשום מקום בתורה המפורש שיש איסור להזיק. ואמנם, יש מהראשונים שטענו שהאיסור להזיק אכן נכלל באיסורים האחרים המפורשים בתורה בתחומים שגין אדם לחברו. רבנו יונה (אבות א,א) כותב שהאיסור להזיק נכלל באיסור "לא תגזול". הרב מאיר הלוי, יד רמה (פגא בתרא סימן קל) כותב שהאיסור להזיק נכלל באיסור: "לפני עור לא תתן מכסף". אם אסור להציב מכסף לאחרים או לרכושם, קל וחומר אסור להזיק להם. לחילופין כתב, יש בזה גם מציאות: "ואהבת לרעך כמוך". המזיק - מטיל צרה זה.

• ואהבת לרעך כמוך

נרחיב מעט במצוות "ואהבת לרעך כמוך" כמקור וכבסיס לאיסור להזיק:

3. מדרש בראשית רבה, פרשה כד

בן עזאי אומר "זה ספר תולדות אדם" כלל גדול בתורה. ר' עקיבה אומר: ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח) כלל גדול ממנו, שלא תאמר הואיל ונתבזיתי יתבזה חברי, אמר ר' תנחומא: אם עשית כן דע למי אתה מבזה, "בדמות אלהים עשה אתו".

4. הרמב"ם, ספר המצוות, מצווה עשה רו

שצונו לאהוב קצתנו את קצתנו כמו שנאהב עצמנו. ושתהיה חמלתי ואהבתי לאחי, כחמלתי ואהבתי לעצמי, בממונו ובגופו. וכל מה שיהיה ברשותו או ירצה אותו, וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו כמוהו, וכל מה שאשנא לעצמי או למי שידבק בי אשנא לו כמוהו. והוא אמרו יתעלה (שם) ואהבת לרעך כמוך.

א. לפי דברי המדרש, "ואהבת לרעך כמוך" זה לא רק בעייה ביחסים שבין אדם לחבירו. לאור דברי

המדרש: כשאני מזיק לחברי, במי בעצם אני פוגע?

ב. לפי הרמב"ם, מה הקשר בין מצוות "ואהבת לרעך כמוך" לאיסור להזיק?

• ועשית הישר והטוב

5. "דינא דגרמי" - הרב ליכטנשטיין

מקור נוסף, כללי אף יותר, הינו הציווי של "ועשית הישר והטוב" (דברים ו, יח). הרמב"ן (שם) מבאר שזו דרישה עקרונית להתנהגות הוגנת ומוסרית. דרישה כזו ודאי כוללת בתוכה גם את האיסור להזיק...

• תיקון העולם

6. מדרש קהלת רבה פרשה ז:

ראה את מעשה האלהים כי מי יוכל לתקן את אשר עותו", בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי. שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך.

א. הסבר בלשונך את דברי הרב ליכטנשטיין.

ב. המדרש מאיר את עינינו בזווית נוספת של האיסור להזיק מעבר לפגיעה שבין אדם לחבירו. עיין

בדברי הרב יהודה זולדן המצורפים, המסבירים את הרעיון שבמדרש:

הקב"ה ברא בריאה מתוקנת, נאה ומשובחת, ואלף האדם להיזמות לו, ולא רק עלא לקלקל. אלא אף לתקן וליצו. הקלקול, הרצון להשחית ולהזיק הוא ניאוד להדרכת ה' אותנו כאן בעולם הזה. 'תן דעתך עלא לקלקל': צריק חינוך צמוק וטוב, מרובה בדעת, בחכמה ובתבונה עלא לקלקל, אלא לעשות טוב. בהיזק לאדם או לרכוש י' ממידת ההשחיתה.